

CİLT 1

KIŞ 1414/1993

SAYI 2

İSLÂMÎ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

inkılâb

Çağımızda İslâmî Çerçeve Çöküş, Sapma ve Rönesans*

Seyyid Hüseyin Nasr **

Bütün ilim dallarına ait terimlerin tanımlanmış olduğu ve bunların zihinlerde belirli anlamları çağrıştırarak kullanıldığı klâsik İslâmî ilimlerin aksine, son yüzyılda bir çok önemli terimleri dahi dikkatsizce ve anlamı belirsiz şekilde kullanan çok sayıda modernleşmiş Müslüman ortaya çıkmıştır. Çok sayıda modernleşmiş Müslümanın kelime ve ifadeleri kullanım tarzı, âdeta onların yaşadığı kültürel şoku ve cefasını çektikleri Batı karşısındaki aşağılık duygusunu resmediyor. Böyle yazılar da Batı medeniyetinin değer ve yargılarına karşı bir zihin köleliğini yansıtıyor. Üstelik, böylelikle oluşan değerler hemen bütünüyle İslâm örtüsü altına gizlenmekte ve bu durumda İslâm sadece bir isimden ve belli hissî bağlardan ibaret kalıyor. Aslında, İslâmî vahyin kalbî değerdeki entellektüel ve manevî gerçeklerinden bir mahrumiyet sözkonusudur. Bu denemede *inkıraz* (çöküş), *inhıraf* (sapma) ve *rönesans* (yeniden doğuş) gibi geniş kullanımı olan üç terimi tartışma amacındayız. Bu terimler İslâm tarihine ve günümüz İslâm dünyasına yapılan atıflarda sık sık kullanılır ve belli tipteki modernleşmiş Müslümanın bir din ve bir tarihî hakikat olarak İslâm'ın bütününe karşı tutumunu en geniş biçimde yansıtabilir.

Çöküş terimiyle başlayalım. Bu, günümüz Müslüman aydınlarının eserlerinde sık sık görülen bir terimdir. Bu eserlerde modernizmin ilerleyişinin hemen

* Seyyed Hossein Nasr, "Decadence, Deviation and Renaissance in the Context of Contemporary Islam," *Islamic Perspective* (Studies in honour of Sayyid Abul A'la Mawdudi), Ed. Khurshid Ahmad & Zafar Ishaq Ansari, Leicester: The Islamic Foundation, 1980, ss. 35-42.

** Seyyed Hossein Nasr, A.B.D.'de The George Washington University'de İslâmî Araştırmalar (Islamic Studies) profesörüdür.

öncesinde İslâm dünyasının durumu *inkıraz bulmuş* (çökmüş) olarak tarif edilir. Bu değer yargısı hemen şu soruyu gündeme getirir: “*Neye ya da hangi standarda göre çöküş?*” Ortada bir model olmalı ki, buna göre ölçülebilsin ve buna izafetle çökmüş olduğu hükmüne varılabilsin. Bazıları bu modeli İslâm'ın ilk asırları olarak alırken, genelde ise bu model, modern Batı'dan alınarak şuurlu ya da şuursuz olarak benimsenen, gizli ve mâhirane bir tavırla çöküşün ölçütlerini belirleyen bir değer-sistemi oluyor.

Bu mesele en iyi biçimde bilim probleminde tasvir edilebilir. Pekçok modernleşmiş Müslüman, çoğu oryantalist gibi bilimle medeniyeti eşit tutar ve herhangi bir insan topluluğuna ve kültürüne kıymet biçerken o toplumun bilim üretilip üretmediğine bakar. Bunu yaparken, bizzat bilim tarihinin vermiş olduğu derslere kayıtsız kalır.¹

Bu değerlendirmeye İslâm medeniyetinin, büyük âlimler yetiştirmelerinin durumuyla bilim adamları çıkarmamaya başladığından itibaren çökmeye yüz tuttuğu mülâhaza edilir. Hatta bu faaliyetin durma tarihi bile çoğu yazarca Batılı kaynaklardan alınmıştır ki, yakın zamanlara kadar mezkûr kaynakların ilgisi İslâmî entellektüel hayatın sadece İslâm'ın Batı'yı etkilemiş olduğu dönemiyle sınırlıydı. Bunun bir sonucu olarak, İslâm'da felsefeden matematiğe kadar herşey 7./13. yüzyıl civarında, tam da İslâm'la Batı arasındaki entellektüel temasın son bulunduğu sırada esrarlı bir biçimde âniden çöker. Bu görüş çerçevesindeki modern Müslüman müellifler aynı Batı'lı araştırmacıların, İslam astronomisinin 9./15. yüzyılda ne kadar önemli bir durumda olduğunu gösteren, ya da 12. /18. yüzyılda İran ve Hindistan'da İslâm tıbbının ne denli faal olduğunu ortaya koyan yeni ve daha az bilinen araştırmalarını tetkik zahmetine bile katlanmıyorlar.²

Çöküşü, Medine cemaatini mükemmel İslâmî toplum olarak gören ve bütün diğer İslâmî cemiyetleri bu kıstasa göre değerlendiren geleneksel İslâmî bakış açısı yerine günümüzün Batılı dünyevî “medeniyet” ölçütüyle açıklayan bu anlayışın sonucunda genç Müslimanların zihinleri dumura uğramıştır. Bu Müslümanlar, kendilerine ve kültürlerine karşı güvenlerini kaybeder oldular. Zikredilen müellifler İslâm dünyasında “yaşlanma”nın ve zamanla vahyin semavî kökeninden yavaş yavaş uzaklaşmanın aşamalı ve normal bir gelişimi olarak beliren

(1) Bkz. S. H. Nasr, *Science and Civilization in Islam*, Cambridge, Mass., 1968, ve New York, 1970, özellikle giriş kısmı 21'den sonra olmak üzere, bu soruya geniş biçimde temas etmiş bulunuyoruz.

(2) İslâmî felsefe ve metafizik hiçbir zaman tamamiyle çökmediği gibi, şu anda da daha hareketli bir ortama sahiptir. Bkz. S. H. Nasr, *Islamic Studies*, Beyrut, 1967, 8. ve 9. bölümler, ve Nasr, “The Tradition of Islamic Philosophy in Persia and its Significance for the Modern World,” çev. W. Chittick, *Iqbal Review*, Vol. 12, No. 3, Ekim 1971, ss. 28-49; yine Nasr “Persia and the Destiny of Islamic Philosophy,” *Studies in Comparative Religion*, Winter, 1972, ss. 31-42.

bir çöküşü tasvirde ziyade, üstelik bu çöküşün son dönemi üzerinde vurguda bulunmaksızın, İslâm dünyasının 7./13. yüzyılda çökmeye başladığı şeklindeki tuhaf ve menfur teoriyi ileri sürerler. Oysa durum dedikleri gibi olsaydı, İslâm için büyük bir medeniyeti beslemeye devam etmek ve bugüne kadar yaşayan bir güç olarak kalmak imkânsız olurdu. Aynı şekilde Şah Camii, Sultanahmet Camii ya da Taç Mahal gibi sanat şaheserlerini, bir Câmî ya da bir Şâ'ib Tebrizî'nin edebî şaheserlerini, bir Molla Sadrâ ya da bir Şeyh Ahmed Sirhindî'nin metafizik ve dinî sentezlerini bir kenara iterler, Sufizm kanalıyla taşınan ve günümüzde veliler çıkarmaya devam eden İslâm'ın ölmez manevî geleneğinden de bahsetmezler. Tamamiyle Batılı yargı biçimlerini benimsemiş bulunan bu modernleşmiş Müslüman yazarların tasavvuruna göre İslâm dünyasında çöküş ciddiye alınmaz. Çok erken bir dönemde gerçekleşmiş, dolayısıyla bu grup için asrımızda canlanması sözkonusu bir İslâm medeniyeti kalmamıştır. Bunlara göre İslâm medeniyeti çok önceleri ölmüş ve artık sadece bir arkeolojik ilgi konusu olmuştur, birçok oryantalist de meseleyi hakikaten böyle görmek istemektedir:

Sapma terimine gelince, bu, modernistler tarafından nâdiren kullanılmakta olup sadece, kendi toplumları da dahil olmak üzere bir toplumu yargılayabilmelerine imkân tanıyan manevî ve dinî modellerin varlığının hâlâ idrakinde olan daha sâdik Müslüman yazarların yazılarında görülür; *ed-dîn* kelimesinin en geniş anlamında "geleneğin" söz konusu edilmesi, aynı zamanda sapma imkânının mevcut olmasından da bahsedilmiş olması demektir. Esasen bu terim, modern Batı medeniyetine atfı yapılırken kullanılması gerekirken R. Guénon'un ifadesiyle⁴ Batı medeniyeti, bir "ucûbe" demesek bile başlıbaşına büyük bir sapma ve sapkınlıktır- üzerinde durduğumuz modernize yazarlar grubu bundan çekinirler; bunun tam anlamıyla sebebi yine, belli bir "dünya"nın zaman ve mekânına mahsus şartları belirleyen geçici cereyanı yargılayacak ve bu cereyanı faik olma gereğini dolduracak somut bir modelin eksikliğidir.

"Rönesans kelimesine gelince, bu terimin sanattan, edebiyata ve politikaya kadar hemen her muhtevada sınırsız bir şekilde serbest kullanımından dolayı bir israf görüyoruz. Modernistler İslâm dünyasındaki hemen her tür faaliyetten rönesans diye bahsetmekten usanmamakta, kelimenin Arapça karşılığı olan *en-nehda* günümüz Arap edebiyatında yaygınlık kazanmış durumdadır. Rönesans kelimesinin bu şekilde dikatsizce kullanımı aslında sinsî bir biçimde Batı'daki

-
- (3) Özellikle 17. yüzyıl sonrası Batılı adam için "medeniyet" tamamiyle beşerî bir tanım kazandı ve toprağa bağlı insanın kendi kendini yüceltmesi 16. Lui ile zirvesine ulaştı. Bkz. F. Schuon, "Remarks on some Kings of France," *Studies in Comparative Religion*, Winter, 1972, s. 2 den itibaren.
- (4) Bkz. R. Guénon'un modern dünya üzerine iki temel çalışması, *The Crisis of the Modern World*, çev. M. Pallis ve R. Nicholson, Londra, 1962, ve *The Reign of Quantity and the signs of the Times*, çev. Lord Northbourn, Londra, 1953. Aynı zamanda bkz. F. Schuon'un ustaca tahlili, *Light on the Ancient Worlds*, çev. Lord Northbourne, Londra, 1965.

Rönesans'ı çağrıştırıyor ki, orada Greko-Romen putperestliğinin ruhen ölü unsurlarının yeniden diriltilmesi, Hıristiyan medeniyetine sersemletici bir darbe indirmiş ve tabii kemâl devresine erişmesini engellemiştir, -burada antik Greko-Romen medeniyetin Kilise Babaları, özellikle Aziz Oğüst tarafından Hıristiyanlığa meczedilmiş bulunan olumlu unsurları söz konusu değildir-

Birçok Müslüman'ın Rönesans diye bahsettiği şey, genellikle, İslâm'ın onların yerine geçmek için geldiği, geleneksel Müslüman tahayyülünde de *câhiliye* dönemi ile özdeşleşmiş bulunan güçlerin yeniden ihyasıdır. Bu demek değildir ki, belli bir muhitte bir tür "yeniden doğuş" imkânsız olsun. Büyük bir velînin ortaya çıkışı İslâm dünyasında belli bir bölgede ruhî bir "uyanış"a neden olabilir, İslâm sanatının büyük bir ustası belli bir sanat tarzını ihya edebilir ya da güçlü bir mütefekkir İslâmî entellektüel hayatta bir "yeniden canlanmış"a sebep olabilir (tabii aynı şahsiyetin de bizzat köklerini içten bir şekilde İslâm düşüncesine geleneğinde bulması kaydıyla).⁵ Fakat ortaya çıkan her tür faaliyetin de İslâmî bir ihya olduğu anlaşılmalıdır.

Gerçekten, bugün "ihya" diye gösterilen birçok hareket aslında öyle değildir. Aksine şu veya bu şekilde *câhiliye*vasıflarını haiz bir hayata yaklaşma söz konusu oluyor. Nasıl oluyor da tamamiyle gayri İslâmî bir düşünce biçimi İslâmî düşüncenin ihyası, ya da *Şeriat*'ın öğretilerine doğrudan muhalif bir faaliyet, bir İslâmî sosyal rönesans olarak selâmlanıyor! Fikrî dürüstlük bize, şayet rönesans terimi bilinmeyen bir sebepten dolayı mutlaka kullanılmak zorunda ise, en azından "İslâmî" sıfatını kullanmaktan kaçınmamızı gerekli kılar. Yine burada somut İslâmî düsturlardan kaynaklanan bir tahayyülün eksikliği söz konusu ki, birçok insanı İslâm dünyasındaki basit herhangi bir değişiklik ya da faaliyeti İslâmî rönesans olarak tanımlamaya götürüyor. Tıpkı, Batı'nın lâik dünyasında ve onun diğer kıtalardaki bağlularında herhangi bir değişikliğin, bu değişiklik her bakımdan alçaltıcı ve insan hayatının değerini düşürücü olsa da, hemen "ilerleme" ve "gelişme" diye nitelendirilişi gibi.

Bütün bu durumlarda görülen ortak hata, kişiyi belli bir biçim veya faaliyetin veya insanlığın belli bir dönemi hakkında çökmüş, sapsmış, ya da gerçek bir rönesans karakteriyle yeniden diriliyor şeklinde, İslâmî bir bakış açısıyla yargılayabilme kabiliyetini kazandıracak müşahhas, üstün ve değişmez İslâmî düsturlardan neşet eden bir tahayyülün kaybedilmiş olmasından doğuyor. Mutlak olmadan, izafiyet tam olarak anlaşılabilir ve "değişmezlik" olmaksızın da değişikliğin yönü tayin edilemez. Metafizik miyoplukları, modern Batı'nın budalalıklarına -ki Değişmez'in tasavvurunu kaybetmiş bulunuyorlar- körce boyun eğen modernleşmiş Müslümanlar grubu, ne eşyanın değişmez hakikatlerini idrak edebilecek entellektüel tasavvura, Kur'ânî terminolojiyle eşyanın *melekût*'una, ne

(5) Bkz. H. Corbin, "The Force of Traditional Philosophy in Iran Today," *Studies in Comparative Religion*, Winter, 1968, s. 12 vd.

de Peygamberî geleneğin tesis ettiği düsturda (*Sünnet ve Hadis*) sebat gösterecek bir inanca sahiptirler. Eşyanın değişmez prensiplerine ulaşma entellektüel metoda ait bir şey olduğundan, modernleşmiş grup tarafından sorgulanmaksızın bir tarafa atıldı ve bundan sonra aynı grup Batılılaşma üzerinde yoğunlaştığında ise, Müslümanlar arasında büyük bir muhalefete sebep oldu. Fakat her iki durumda da nihaî motivasyon aynı. Bir şahsın günümüz İslâm toplumunu ve tabii genelde modern dünyayı yargılayabileceği tek somut İslâmî ölçüyü ortadan kaldırmaktır.

Bu ölçütü ortadan kaldırma arzusu bilinen tarihî eleştiri metoduyla Peygamberî *Sünnet ve Hadis*'in tarih boyunca varolan önemini Müslümanların gözünde zayıflatma teşebbüsüne dönüştü. Bu metoda göre herhangi bir şeyin elde kaydının olmayışı, genelde o şeyin yokluğuna delâlet eder. Mübarek Peygamberimiz (*aleyhisselatu vesselam*) Müslümanlar için ferden ve cemaaten onların özel ve toplu hayatlarına dair en mükemmel düsturu, Kur'an'ın *üsve-i hasenesini* göstermiştir. Onun *Sünnet*'ine saygı duyulduğu ve sıhhatli tutulduğu sürece önümüzde insan davranışlarını muhakeme edebilmemizi temin edecek ve bizzat İlahî Kitap'la birlikte insan toplumunun hayatına olduğu gibi, o toplumun üyelerinin iç-dinî hayatlarına da temel teşkil edecek tayin-i ilâhî bir model var demektir. Hadis literatürünün bütünlüğüne yapılan saldırının temel sebeplerinden biri, ister kasden ister şuursuz olarak yapılsın, Müslümanları muhakeme eden İlahî takdire sahip ölçüyü ortadan kaldırmak ve böylelikle insanların direncinin en aza düşmesine, onların şeytanî karakterdeki arzularına ve günün geçici modalarına teslim olmalarına yol açmaktadır. Dahası bütün bunlar "İslâmî rönesans" adına ya da Batı medeniyetinin en ucuz ürünlerinin kör taklitçisi olmayı reddeden bir topluluğu çökmüşlikle suçlama yoluyla yapılmış bulunuyor.⁶

Birçok modernistin, İslâm'ın geçmişi ve bugününe ilişkin muğlak ve çoğu zamanda yavan yargılamaları, Kur'an ve *Sünnet* tarafından insan hayatı için gösterilen saf örnek ve modeli bulandırmaya yönelik teşebbüsten ayırdedilemez durumdadır. Öte yandan, İslâm'ın bütünlüğünü savunma azmindeki çok sayıda sadık Müslüman da, *Hadis* ve *Sünnet* olmasaydı İlahî Kitap'ın anlamının dahi tam olarak anlaşılamayacağını belirterek Hadis ve *Sünnet*'in önemini tekrar tekrar vurgulamıştır. Mevlâna Mevdûdî'nin çalışmaları da işte bu ikinci türde, İslâm'ı savunma tarzındadır; bu savunmada ise Peygamberî örneğin merkezî bir konumu vardır.

Şimdi şöyle bir soru sorulabilir: Rönesans, çöküş ve sapma gibi terimlerin yaygın kullanımına bu eleştiriye getirdikten sonra, şayet Kur'an ve *Sünnet*'in

(6) Hz. Peygamber'in Hadis'inin önemi üzerine ve bugünkü eleştirisine bir cevap mahiyetinde, bkz. S. H. Nasr, *Ideals and Realities of Islam*, London: 1971, s. 79 vd.; ve F. Schuon, *Understanding Islam*, çev. D. M. Matheson, London: 1963 ve Baltimor, 1971, bl. III. Yine bkz. S. M. Yusuf, *An Essay on the Sunnah*, Lahore, 1966.

mutlak otoritesini ve safhalar hâlinde günümüze uzanan geleneği kabul edersek, bu terimler hakikatte neler ifade edecektir? Bu soruya kat'i bir cevap verilebilir. Lâkin, öncüllerdeki ve çıkış noktasındaki farklılıktan dolayı bu cevap sorgulanan modernist grubunkinden bir hayli farklı olacaktır.

Rönesans terimiyle başlayalım: İslâmî algılayış itibariyle Rönesans, sadece İslâmî prensipler ve düsturlarda bir canlanma ya da kelimenin tam anlamıyla bir intibah, bir yeniden uyanış manasına gelir, yoksa belirsiz salt bir yeniden-doğuş değil. Her alâmet, gerçek bir hayat alâmeti değildir ve özellikle gerçeğin birçok veçhesinin karanlığa gömüldüğü bu çağda Müslüman topluluklar arasında görül-en her faaliyet de mutlaka İslâmî bir faaliyet demek değildir. İslâmî anlamında Rönesans, *tecdîd* ya da yenilenmeyi çağrıştırır ki, geleneksel çerçevesinde bu, yenileyici ya da *müceddid*'in fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. İslâm tarihi şimdiye kadar İslâm dünyasının şu veya bu bölgesinde kelimenin esas mefhumuyla, "bir *müceddid*in faaliyeti" mânasında bir hayli rönesansa şahit olmuş bulunuyor.

Söz konusu *müceddid*, eski mevkiine iade etmeye ve hususî bir duruma uygulamaya çalıştığı İslâmî prensiplerin mükemmel bir şekilde teşkili için vardır. Bu itibarla da, modern anlamdaki "reformcu"dan esaslı biçimde ayrılır. Çünkü reformcu, şu veya bu değişken faktör için İslâmî geleneğin bir veçhesini feda etmeye hazırdır ki, bu fatör de "zamanın kaçınılmaz şartları" nitelendirmesiyle direnilmez bir görüntü verir hâle sokulmuştur. Şayet Moğol istilâsı ve sonrasında bu "reformcular" ortaya çıkmış olsa ve muzaffer Moğolların hayat tarzıyla kaynaşmış olan dönemin "karşı koyulamaz şartlarına" İslâm'ı uyarlamaya çalışsalar nasıl bir şey olurdu, insan merak ediyor doğrusu. Gerçek bir İslâmî rönesans, bu durumda, salt insanlık tarihinin belli bir anında geçerli olan herhangi bir şeyin doğuşu ya da yeniden-doğuşu olmayıp, İslâmî tabiata gerçekten uygun prensiplerin tatbikata geçirilmesidir.

Gerçek bir İslâmî rönesans için temel şart böylelikle açığa çıkmış oluyor. Bu şart, günümüzde Batı'dan ve modernizmi simgeleyen herşeyden bağımsız olmaktan geçiyor. Modern dünyada neler olup bittiğinden habersiz yaşıyor olsa bile, modernizmin etkisinden uzak bir Müslüman'ın ruhî bir yenilenmeyi yaşayabilmesi mümkündür. Batı'nın ve şimdilerde Batı'dan İslâm dünyasına geçmiş bulunan modern medeniyetin ağır baskısı altındaki İslâm dünyasının entellectüel hayatına canlılık getirme arzusundaki bir Müslüman lider ise, modernizmi ve bizzat modern dünyayı derin bir eleştirden geçirmeksizin, gerek fikrî ve gerekse sosyal alanlarda İslâmî bir uyanış gerçekleştirilebilmeyi ümit edemez.

İslâmî bir rönesanstaki bahsederken modern dünyayı temsil eden her şeyi hiçbir ayırım yapmaksızın kabullenmek sadece bir kuruntu veya bir rüyadır. Öyle bir rüya ki, sonu ancak bir kâbustur. Bugün özellikle fikrî düzeyde, gerçek hiçbir İslâmî faaliyet modern dünyaya yönelik derinden eleştirel bir tavırın yanı sıra bu dünyayla ilgili esaslı bir kavrayış olmaksızın kendini gösteremez. Mo-

dernizmin öğretileriyle zihnî yapısal değişikliğe uğramış biri için de İslâm huku-ku alanında *ıctihad* ve görüş beyanı mümkün değildir. İslâm dünyasındaki modernistler arasında geçen yüzyıl boyunca süren İslâmî rönesans tartışmalarına rağmen böyle bir şey vuku bulmamışsa bunun kat'î nedeni, modernistlerin modern dünyanın tam anlamıyla elzem olan esaslı ve eleştirel bir kavrayışına sahip olmamaları ve dünyanın geçici değerlerine İslâm'ın ezeli ve ebedî prensipleri ışığında bir kıymet takdirinde bulunamamalarıdır.

Müslüman “entelijansiya” adına sesini yükseltmek ve İslâmî bir uyanışa ve- sile olmak arzusundaki insanların Batı karşısında aşağılık kompleksiyle konuş- mayı terketmelerinin ve en saf şekliyle *şehadet*te yer etmiş bulunan metafizik ayırımın kılıncını modern dünyaya bizzat göstermelerinin sırası gelmiş bulunuyor.

Böyle bir bakış açısı takip edilirse “çöküş” ve “sapma”nın mânası da açıklı- ğa kavuşmuş olur. Çöküş, mükemmel bir düsturdan ayrılmakla beraber halen bu düstura nisbeten bağlı bir yolu takip iken; sapma ise, bu düsturdan tam bir ayrılı- şı ifade eder. Dahası, “çöküş”ün iki şekli vardır: biri pasif diğeri ise aktif. Aktif çöküş geçen bir kaç yüzyıl zarfında Doğu medeniyetleri tarafından yaşanırken pasif çöküş aynı dönem zarfında modern Batı tarafından yaşandı⁷ ve hatta neti- cede bir “sapış”a yöneldi. Çok sayıda Şarkiyatçı -diğerleri olduğu gibi Müslü- manlar da- taşıdığı dinamik unsur nedeniyle bunu gerçek bir hayat ölçütü olarak alma yanılığına düştüler. Gariptir ki, Batı'nın bu sapışı bugün birçok modern- leşmiş Doğulunun şaşkın bakışları arasında bizzat Doğuluların kolayca teşhis edebilecekleri biçimde bir “çöküş”e dönüşüyor.

Gerçekten şu söylenebilir; Batılı modern medeniyetin hayat eğrisi Orta Çağ sıralarında ruhî tabiiğini kaybettikten sonra “rönesans”tan “sapış”a ve daha sonra “çöküş”e yönelmiştir. Bu son safha ise son yirmi yıldır daha da belirgin- leşmektedir. Zihni modernleşmiş gruplara İslâmî bakış açısıyla baktığımızda - çok şükür ki İslâmî geleneğin bütünü bu sürecin üstünde kalmıştır- bu eğilim; “çöküş”ten, “rönesans”a ve sonra “sapış”a dönüşme durumundadır, bu “sapış”ı ise muhakkak ki bir başka “çöküş” safhası takip edecektir, fakat modernistlerin baştan kaçınmak istediğinden farklı bir “çöküş”.

Bu sinsi zincirden kaçınmanın tek bir yolu var: Tüm geçici olayların üstün- de kalan ezeli ve ebedî ve değişmez prensiplere iman üzere bulunmak ve Müslü- manların yüzyüze kaldığı tüm durumlara ve “dünya”ya bu prensipleri tatbik et-

(7) “Bütün medeniyetler çöktü: sadece çöküşleri farklı şekillerde oldu;

Doğu'nun çöküşü pasifken, Batı'nınki aktif oldu.

Çöküşte Doğu'nun hatası düşünmeyi terketmesidir;

Batı'nın hatası ise çok düşünmesi ve yanlış düşünmesidir.

Doğu doğrular üzerinde uyuyor; Batı ise yanlışlar üzerinde yaşıyor.” F. Schuon, *Spiritual Perspectives and Human Facts*, Çev. D. M. Matheson, London, 1953, s. 22.

mek. Tabiatı gereği geçici olan dünyevî şartları İslâm'ın öğretileri ve prensiplerininin kistas kabul etmek, eşyanın tabii düzenini tersine çevirmek demektir. Bu, arabayı atın önüne koymak gibi birşeydir; ezelf ve ebedî olanın yargı kriterini şartlara bağlı hale sokmaktır. Neticesi ise Batı'nın takip ettiği mahvedici rotaya benzer bir gelişimdir, ki bunun sonu modern medeniyetin şimdi yüzyüze olduğu ve bizzat insan varlığını tehdit eden kördüğündür.

Müslüman "entelijansiya"nın yapacağı en iyi şey, modern Batı tarihçesinin onu bugünkü krize kadar getiren safhalarını derinlemesine tetkik ederek çıkan derslerden yararlanmaktır. Şayet İslâm adına ve onun canlılığını yenileme adına konuşmak arzusundaysalar taşıdıkları cidden çok ağır mesuliyeti hatırlamalılar. Şu yinelenmeli ki, doğru bir ölüm yanlış bir yaşantıdan daha iyidir ve eğer bir İslâmî câmianın hayatını yenilemeyi arzuluyorsa yenilenen bu hayatın kökleri derin biçimde, İlâhî vahiyde yerleşmiş bulunmalıdır.

Daima geçerli olmuş ve geçerliliğini sürdürecektir olan İslâmî vahyin gerçekleri ve prensiplerinin yeniden tatbiki sözkonusu olmaksızın "çöküş" ve "sapma"yı bertaraf etmenin bir yolu olmadığı gibi gerçek bir rönesansı başarmak mümkün de değildir. Bu prensipleri dış dünyaya tatbik etmek için öncelikli şart, onları kendimize tatbik ediyor olmamızdır. İnsanın çevresindeki dünyayı canlandırmaya muktedir olabilmesi için kendisi ruhen canlılık içinde olmalıdır.

Bugün bütün gerçek reformcuların alacağı en büyük ders, dünyanın gerçek reformunun insanın kendi reformuyla başladığı gerçeğidir. Kendini fetheden dünyayı fetheder ve kendisinde İslâmî prensiplerin tüm genişliğiyle ihya bulunduğu bir şahıs, bizzat İslâm'ın "rönesans"ına doğru en esaslı adımı atmış demektir; çünkü sadece "gerçek"de dirilen, çevresindeki dünyayı -bu âlemin büyüklüğü ne olursa olsun- Allah'ın iradesi doğrultusunda diriltebilir ve neşvelendirebilir.

Çeviren: Süleyman Gündüz

SEYYİD HÜSEYİN NASR'IN TÜRKÇE'DE YAYINLANAN KİTAPLARI:

İnsan ve Tabiat, çev. Nabi Avcı, Yeryüzü Yayınları, İst. 1982.

İslâm ve Modern İnsanın Çıkması, çev. Ali Ünal, İnsan Yayınları, İst. 1984.

Üç Müslüman Bilge, çev. Ali Ünal, İnsan Yayınları, İst. 1985.

İslâm Kozmoloji Öğretilerine Giriş, çev. Nazife Şişman, İnsan Yayınları, İst. 1985.

İslâm'da İdealler ve Gerçekler, çev. Ahmet Özel, Akabe Yayınları, İst. 1985.

Batı Felsefeleri ve İslâm, çev. Sabahattin Ayaz, Bir Yayıncılık, İst. 1985.

İslâm'da Düşünce ve Hayat, çev. Fatih Tatlıhoğlu, İnsan Yayınları, İst. 1988.

Felsefe, Edebiyat ve Güzel Sanatlar, çev. Hayriye Yıldız, Akabe Yayınları, İst. 1988.

İslâm ve İlim, çev. İlhan Kutluer, İnsan Yayınları, İst. 1989.

Modern Dünyada Geleneksel İslâm, çev. Savaş Şafak Barkçın-Hüsamettin Arslan, İnsan Yayınları, İst. 1989.

Molla Sadra ve İlahi Hikmet, çev. Mustafa Armağan, İnsan Yayınları, İst. 1990.

İslâm'da Bilim ve Medeniyet, çev. Nabi Avcı-Kasım Turhan, İnsan Yayınları, İst. 1991.

İslâm Sanatı ve Mâneviyatı, çev. Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İst. 1992.

HİZ. MUHAMMİED
sallallahu aleyhi vesellem
Sîret Ansiklopedisi

HAZIRLAYAN: AFZALUR RAHMAN

17.5 x 24, Lüks ciltli, şömisizli, tamamı 6 cilt

4. cilt çıkıyor!

İNKILÂB YAYINLARI

Fevzipaşa Cad. Kubilay Sk. No: 12 Fatih, İstanbul Tel: (212) 521 57 76 - 524 44 99